

SOCIĀLAIS DARBS, PĀRU UN ĢIMENES TERAPIJA

Johanness Hervigss-Lempss (Johannes Herwig-Lempp)

Matias Švābe (Mathias Schwabe)

Raksts par sociālo darbu pāru un ģimenes terapiju zinātnisku rakstu krājumā var izskatīties mulsinoši, tomēr piemēroti. Mulsinoši, jo sociālais darbs nevar terapiju ne lietot, ne aizvietot, tā plašajās institūciju formās smaguma centru veido pavisam citi uzdevumi un citas darba metodes. Piemēroti, jo pāru un ģimenes terapija savas sistemātiskās un konstruktīvās orientācijas dēļ pēdējos gados vairāk nekā jebkas cits ir no ārpuses ietekmējusi un rosinājusi sociālo darbu.

Kad lielākajai daļai šīs nozares profesionāļu (divas trešdaļas no apmēram 220 000 sociālo darbinieku un sociālo pedagogu Vācijā ir sievietes) kļuva skaidrs, ka daudzi no šiem impulsiem ir tieši un netieši pārņemami arī viņu darbības jomā, šis raksts ir kalpojis, lai savilkto bilanci. Mēs sadalām to piecos soļos.

Sākumā ieskicētas dažu centrālo sociālā darba galamērķu kontūras (1). Otrajā solī ar grafikām būtu jāparāda, kur konsultācijas sociālā darba un ģimenes terapijas kontekstā pārklājas un kur pašķiras.

Turklāt mēs attīstām patstāvīgu un sistēmisku konsultāciju koncepciju sociālajam darbam (2), aprakstām dažus centrālos pieturpunktus un teorētiskās sistēmiskās pieejas iedīgļa premisas, kā arī ar dažu metožu palīdzību parādām, kā to var lietot sociālā darba kontekstā (3). Mēs aprakstām arī konstruktīvā iedīgļa iespējas un riskus sociālajā darbā (4) un beigās apkopojam, ko var dot sociālais darbs sadarbībā ar pāru un ģimenes terapiju (5).

Atslēgas vārdi: sociālā darbība, psihoterapija, informatīva konsultācija, uz palīdzības procesu orientēta konsultācija, pamatnostājas uzdevuma noskaidrošana, uzdevuma attīstība, konstruktīva domāšana, konstruktneitralitāte, ģimenes terapija.

1. Sociālais darbs un tā centrālie galamērķi

Sociālā darba institūcija kopā ar veselības aprūpi un sociālo apdrošināšanu veido sociālās infrastruktūras pamatus visās industriālajās zemēs. Tie nodrošina tik nepieciešamo masu lojalitāti un mieru demokrātiskajā sabiedrībā [9], pat ja šīs infrastruktūras finansiālā iekārta un sabiedriskais novērtējums politisko stratēģiju rāmjos piedzīvo vienmēr no jauna mainīgu konjunktūru. Neraugoties uz šīm svārstībām un vadošo industriālo nāciju ļoti atšķirīgi attīstītajām un daļēji pat regresējušajām sociālajām drošības sistēmām, pēdējos 30 gados Vācijā ir radīts ievērojams skaits „sociālo pakalpojumu” darba vietu. [31]

Ar sociālā darba palīdzību tiek risinātas individuālās un sociālās problēmas, kas ir panākams ar finansiālu un profesionālu atbalstu. Turklāt sociālā darba iestādes un dienesti nosedz plašu spektru, kas sniedzas no bērnu aprūpes līdz audzināšanas konsultācijai, no parādnieku konsultācijas līdz bezpajumtnieku aprūpei, no darba drošības līdz palīdzībai nosacīti notiesātajiem un palīdzībai slimnīcās. Sociālā darba mērķauditorija ir vientuļie, ģimenes un grupas, kas paši lūdz palīdzību un atbalstu vai kurus kāda cita persona vai institūcija redz kā „problēmās iegrimušus” vai „trūcīgus” un paziņo par viņiem sociālajiem darbiniekiem.

Sociālā darba (priekš)vēsturē var saskatīt divas attīstības līnijas. Viena no tām bija atbalsts maznodrošinātām personām, kuras gan saņēma nabagu dāvanas, taču tika arī apturēta viņu darba spēja un darba vēlme – no tā radās sociālais darbs. Otra – cenšanās cilvēkus jau laikus piesaistīt kolektīvai videi (bērnudārzi, jauniešu organizācijas, pieaugušo izveidotas institūcijas) un socializēt sabiedrībai – agrākās sociālās pedagoģijas formas. [25; 40; 28]

Šīs abas tradīciju līnijas vienmēr cieši mijiedarbojušās. Apmēram gadsimtu ilgušajā profesionalizācijas procesā vairākos etapos izveidojās atsevišķa profesija (studējot augstskolās, kļuva par sociālo darbinieku/sociālo pedagogu), kuras uzdevums ir ne tikai individuālo un sociālo problēmu risināšana, bet arī to cēloņu un fonu analīze un izpēte. Termins „sociālā pedagoģija” un „sociālais darbs” šodien Vācijā bieži apvieno zem viena apzīmējuma – „sociālā darbība”.

Neskatoties uz notikušo profesionalizāciju, nevar un nedrīkst noliegt sociālās darbības sabiedrisko funkciju ciešu saistību ar

atbalstu un pārraudzību, t.i., sankcionēšanu. Šis „dubultais mandāts” [24] tiešā veidā nozīmē, ka visās iestādēs un dienestos savā starpā dažādās formās un pakāpēs sajaucas tādi elementi kā palīdzība un kontrole. Šāda struktūras saslēgšanās var tikt profesionāļu reflektēta, organizatoriski atbildīgi veidota, bet ne atcelta.

Pēdējos trīsdesmit gados ir notikusi sociālās darbības kā sociālā pakalpojuma normalizēšanās, ko nu jau savas dzīves laikā izjūt gandrīz katrs pilsonis, ne tikai tie, kuri nonākuši sabiedrības „nomalē”. [22] Protams, to ir veicinājusi sociālās darbības preventīvā orientācija, kas piedāvā pilsoņiem konsultācijas un atbalstu tuvu dzīvesvietai. No otras puses, sociālā darbība tiek nostādīta ļoti kompleksu un sabiedrībā dziļi iesakņojušos problēmu priekšā, kuru risināšanai ir nepieciešama cieša kooperēšanās ar citām profesiju grupām un institūcijām, piemēram, sociāli satiecīgas kopdzīves izveide pilsētas, multietniskos centros. Tas paredz ciešu sadarbību ar sociālajām, izglītības un veselības institūcijām, ar pilsētas plānošanu un komunālpolitiku, no vienas puses, un lokālajām iniciatīvām, no otras puses, turklāt sociālie darbinieki piedalās gan kā specializēti lietpratēji, kuri ar konsultācijas, aprūpes, konfliktu mediācijas u.c. metodēm apstrādā komplekso uzdevumu segmentu, gan kā procesa un nevienprātību izlīdzinātāji, kuri koordinē procesu kopumā un ierosina kopdarbību starp procesā iesaistītajiem dienestiem.

Sistēmteorētiskajās perspektīvās sociālajai darbībai tiek ierādītas tēmas un problēmas, kuru pārvarēšanai ir trīs iespējamās stratēģijas. [2; 4] Tas, kuru no trim stratēģijām kurā gadījumā lieto, no vienas puses, ir atkarīgs no sabiedrības atļaujas (apgāde ar mandātu un finansēm), no otras puses, no konkrētās lēmuma izmantošanas (inovatīvā koncepta un projekta).

- **Izslēgšanas novēršana** nozīmē sociālo sistēmu (piemēram, ģimenē, skolā, darbavietā) krīžu un noslogojuma profilaksi un atrisināšanu caur pašsistēmu un integratīvo potenciālu stiprināšanu, kā arī to mainīgo cēloņu konstatēšanu. Tā var novērst indivīda vai pat grupas (iespējams) draudīgu izslēgšanu no kādas sistēmas.

Izņemšana no sistēmas (ģimenes, skolas, darbavietas) ar sociālās darbības līdzdalību drīkstētu notikt tikai tad, ja, neskatoties uz atbalstu, turpmākā integrācija pārmērīgi noslogo

un/vai izslēgšanas process ir tik tālu attīstījies, ka nevar nodrošināt priekšnoteikumus indivīda attīstībai.

- **lekļaušana – starpniecība** nozīmē kāda indivīda vai grupas reintegrāciju. Sociālie darbinieki ir ierīkojuši telpas, kurās klients var justies aizsargāts un drošībā un attīstīt personiskās un/vai ar izglītību saistītās kompetences, lai uzlabotu savas sociālās līdzdalības iespējas. Pie tā pieder arī uzņemošās sistēmas (ģimenes, skolas, darbavietas) sagatavošana un izglītošana adekvātai saskarei ar integrēto personu vai grupu.
- **Izslēgšanas pārvaldīšana** nozīmē kādas ilgstoši no noteiktas sistēmas daļas (piemēram, darba, ģimenes, dzīvokļa) izslēgtas grupas (patvēruma lūdzēji, ilggadēji bezpajumtnieki, narkomāni, hroniski psihiatrisko slimnīcu pacienti) aprūpi. Šajā pārvarēšanas stratēģijā ir svarīgi palīdzēt indivīdam vai grupai, par spīti viņu sociālajai un teritoriālajai atstumtībai (vai tā būtu paša izvēlēta un/vai cita izraisīta), apmierināt viņu materiālās, personiskās un kulturālās vajadzības kaut vai zemākajā līmenī.

Būtu jāapšaubā, vai sociālajiem darbiniekiem vajadzētu bieži atteikt izslēgšanas pārvaldīšanu kā pārvarēšanas stratēģiju un vai to var pilnībā aizvietot ar spēcīgāku uz integrāciju orientētu formu. Tomēr sociālie darbinieki ir bieži ierosinājuši šādu funkciju maiņu un sagatavojuši to (piemēram, kādreiz izolētajiem psihiatrisko slimnīcu pacientiem piedāvāt ambulatoro aprūpi vai parādnieku konsultācijas kā instrumentu nabadzības un bezpajumtniecības novēršanai).

Šīs trīs relatīvi abstraktās sabiedrības funkcijas, kā raksta Lisi, sociālie darbinieki realizē ar **sešiem darbības veidiem** [23; skat. citas uzdevumu sadalījuma formas 37, 57; 33]:

- **konsultēšana** (skat. 2.nodaļu);
- **apspriešana** nozīmē starpniecību starp vairākiem problēmā iesaistītajiem dalībniekiem (klienti, piederīgie, kolēģi un citu institūciju un profesiju pārstāvji), turklāt sociālais darbinieks ir gan atsevišķu dalībnieku, respektīvi, savas institūcijas, pārstāvis, gan var būt neitrāls starpnieks starp pusēm;
- **intervence jeb iejaukšanās** nozīmē kontrolējošu darbību un aktīvu iejaukšanos ar norādījumiem, ja ir aizdomas, ka kāda persona ir apdraudēta. Intervence, piemēram, ir, kad attiecīgie sociālie dienesti ierosina lietu par vecāku tiesību atņemšanu vai

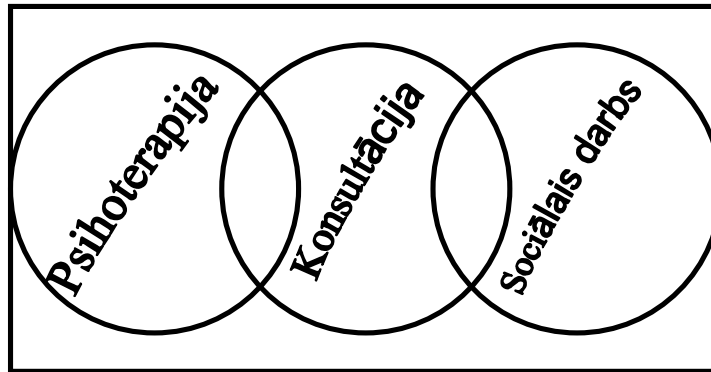
kad sociālpedagoģiskajā jomā izvēlas lietot sankcijas pret kādu jauniešu, kas ar savu darbību pārkāpj sabiedrībā pieņemtas normas;

- **pārstāvēšana** nozīmē darbošanos klientu vietā un viņu pārstāvēšanu, ja tie paši sava „sociālā trūkuma” dēļ to nespēj (piemēram, invalīdi, bezpalīdzīgi veci cilvēki u.c.). Šādas nozares kā dzīvesvieta, veselība un finanses sociālajiem darbiniekiem jāveido tādā formā, kas atbilst ar grūtībām interpretētajām klientu vēlmēm. Risks, ka pārstāvēšana var ieilgt vai kļūt visaptveroša, liek sociālajam darbiniekam būt gatavam uz pastāvīgu (paš-)refleksiju;
- **sagāde** nozīmē klientu nodrošināšanu ar naudu, precī vai pakalpojumiem, un to organizē un/vai garantē sociālais darbinieks. Turklāt sociālajam darbiniekam ir jābūt ar plašām zināšanām un kompetenci tieslietās un sociālajā politikā;
- **pavadīšana** nozīmē ilglaicīgi izstrādātu, nepārtrauktu pavadīšanu dažās strikti iezīmētās dzīves jomās, kad nav iespējams panākt kādas izmaiņas, piemēram, darbā ar hroniskiem slimniekiem, ilglaicīgi atkarīgajiem, patvēruma lūdzējiem utt.

Vairāki no šiem sešiem darbības veidiem tiek lietoti katrā sociālās darbības jomā; atšķirīgas, tikai kādai noteiktai darba jomai specifiskas jauktas formas biežāk ir likumsakarība, nevis izņēmums.

2. Kopīgais un atšķirīgais sociālajā darbā un terapijā

Pāru un ģimenes terapeiti, konsultanti un sociālie darbinieki izmanto valodu un veido dialogus ar personām, kuras viņi uzmeklē vai kas pašas atnāk pie speciālistiem. Dialogu uzdevums ir risināt problēmas, kas radušās dažādās situācijās, kā arī censties panākt labvēlīgas pārmaiņas. To pamatā ir izdevusies sadarbība starp profesionāli un viņa klientu – no vienas puses, viņiem ir labi jāsaprotas un, no otras, dialogā ir jāuzzina jaunais, viņiem nozīmīgais un noderīgais.

1.attēls. Psihoterapijas, konsultācijas un sociālā darba krustošanās lauki

Ar to arī kopība starp šīm jomām – psihoterapiju, konsultāciju un sociālo darbu – beidzas. Institucionālie konteksti, kuriem pieskaitāma terapija, konsultācija un/vai sociālā darbība, nosaka dažādus priekšnoteikumus, struktūru un dialogu saturu, turklāt nedrīkst aizmirst, ka konsultācija, no vienas puses, atspoguļo profesionālu vidi, no otras, – ir tikai viens no vairākiem sociālā darba rīcības veidiem.

Attiecībā uz palīdzības realizēšanu un tās saturisko apveidu, salīdzinot sociālo darbību un terapiju, var konstruēt vairākas atšķirības.

- Pieeja institūcijām un/vai atsevišķiem sociālā darba piedāvājumiem nenotiek brīvprātīgi, bet gan pēc trešās personas iniciatīvas vai kādam sociālajam darbiniekam pildot savu uzdevumu un piedāvājot savus pakalpojumus, pirms klients tos pieprasījis.
- Klienta gaidas un viņa izvirzītie uzdevumi sākotnēji parasti ir ļoti neskaidri formulēti. Uzdevumu noskaidrošana un attīstība ir nozīmīga palīdzības daļa.
- Problēmas sistēmas paplašināšanās un līdz ar to arī iespējamo pasūtītāju (kurš vēlas sociālā darbinieka intervenci) un palīdzības procesā iesaistīto dalībnieku loks drīzāk ir neskaidrs, nevis noskaidrots un negrozāms.
- Sākumā (parasti) nav zināms, cik ilgi būs nepieciešama palīdzība un kā tā tiks realizēta, un dalībniekiem tas ir jāattīsta.
- Sociālās darbības institūcijām ir vienmēr jāsaskata, kur nepieciešama pārbaude, kontrole (piemēram, bērnu

labklājība; pārbaude, vai pieprasījuma pieteikuma priekšnoteikumi tiešām ir atbilstoši un nepieciešama palīdzība utt.).

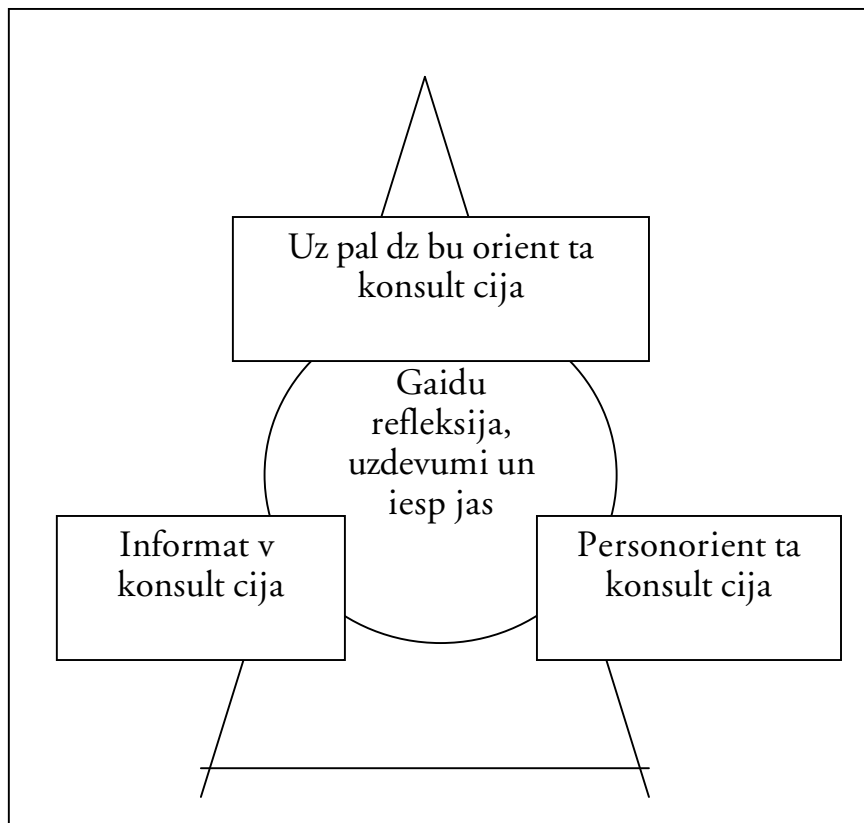
- Palīdzība ir daudz vairāk pietuvināta ikdienai, nekā tas ir terapeitiskajā vidē (nav noteikta vietas un laika limita), un tas apzināti ir saistīts ar klienta ikdienas vajadzībām (dzīvesvietu, ēdienu, brīvo laiku).
- Citu profesionāļu un dienestu iesaistīšana palīdzībā un cieša sadarbība ar tiem, kā arī uzdevumu deleģēšana viņiem ir drīzāk iespējama nekā neiespējama.
- Teorētiskais pamats (sociālās zinātnes, pedagogija, psiholoģija, socioloģija un tiesības), metodiskais darbības repertuārs (palīdzība vienai personai, darbs ar grupu, darbs ar sabiedrību) un atbalstam lietotie līdzekļi (pārrunas, nauda, dzīvoklis, sankcijas) ir ļoti dažādi un prasa plašas pamatzināšanas.

Sociālā darbība pretēji parasti ļoti specializētajai, sevišķi strukturētajai un plaši izplūdušajai „terapijas” videi ir raksturojama kā mazāk specializēta, un tai dažos gadījumos piemīt lielāka atklātība rīcībā. Ne tik strikti noteiktie rāmji prasa no sociālā darbinieka mainīgas gadījuma strukturalizācijas formas, nepieciešamību patstāvīgi apsvērt vairākas darbības iespējas un veidus un kopā ar klientu izvēlēties vai atrast situācijai atbilstošu rīcību.

Kā tieši izpaužas konsultācija? Ir trīs **konsultāciju** formas un veidi (skat. 2.attēlu):

- **informatīvā konsultācija**, kas sniedz atbildes un zināšanas (Kā mainās sociālā palīdzība, ja pāris precas vai sāk kopdzīvi? Kādas ir izmaksas, medicīniskā rīcība un kādi ir psiholoģiskie riski grūtniecības pārtraukšanas gadījumā? Kur var griezties ģimenes, ja tās pašas netiek galā ar savu bērnu audzināšanu?), turklāt ņem vērā klientu emocionālo un intelektuālo situāciju;
- **personorientēta konsultācija**, kas profesionāli izveidotās sarunās risina specifiskas pāru vai ģimenes uzdotas tēmas vai problēmas (piemēram: Kā es varu ierobežot savu alkohola patēriņu? Kā vīrs un sieva var kopā labāk koordinēt savas seksuālās vajadzības? Kā vecāki varētu kopā nepārprotami ietekmēt savu dēlu, kurš nepakļaujas audzināšanai?);

- un visbeidzot, savā ziņā uz metaposmu attiecināma, **uz palīdzības procesu orientēta konsultācija**, t.i., pāru un ģimenes konsultācija par viņu situācijai un interesēm (respektīvi, turpmāko pasūtītāju intereses) atbilstošu palīdzības formu un risinājuma iespējām (Kādi ir palīdzības priekšlikumi un atbalsta piedāvājumi? Kādas institūcijas un profesijas ir par to atbildīgas? Kādi priekšnoteikumi ir sākumā jānoskaidro? Kā kontaktēties?). Pie tā pieder arī ar palīdzību saistīto sarežģītumu noskaidrošana, kas, piemēram, var būt saistītas ar ģimenes locekļiem domātiem uzdevumiem, kā arī ar risku un blakusparādībām (Ko tas nozīmēs ģimenei, ja turpmāk regulāri dzīvoklī ieradīsies palīdzēt sociālais pedagogs? Ko katrs ģimenes loceklis gaida no šīs palīdzības? Kādas ir viņu cerības un bailes? Ar kādām grūtībām ir jārēķinās?).

2.attēls. Trīs konsultāciju formas

Sociālajam darbiniekam jau laikus jānoskaņojas uz to, ka klientu ieinteresētība par šīm dažādajām konsultāciju formām palīdzības procesa laikā var mainīties. Kas aizsākas kā tīri informatīva

konsultācija, var ātri pārtapt plašākā lūgumā (konsultācija par iespējamo palīdzību, pāru vai ģimenes centrēta konsultācija), ko, protams, klienti var vēlāk arī pilnībā atsaukt. Visas trīs konsultāciju formas spēlē lielu lomu apspriešanā. Sociālajam darbiniekam jāprot saskatīt, kāda konsultācija klientam ir svarīgāka, bet viņam arī ir jābūt spējīgam piedāvāt citu, profesionālu, jēgpilnu noteiktajā brīdī nepieciešamu konsultācijas formu.

Turklāt lielākajā daļā sociālās darbības situāciju konsultācija netiek piedāvāta „tīrā” veidā, bet gan ir tikai viens no vairākiem darbības veidiem daudzslāņainajā palīdzības procesā, kurā sociālais darbinieks pilda, piemēram, vienreiz konsultējošus (ģimenei), tad moderējošus (piemēram, starp ģimeni un skolu), pa vidu vēl arī intervējošus vai kontrolējošus (ja, piemēram, vecāki nepilda savus pienākumus un neved bērnu uz skolu) uzdevumus. Šīs dažādās, katram gadījumam specifiskās, cita citā integrētās darbības formas var parādīties vienās un tajās pašās pārrunās, piemēram, palīdzības plāna pārrunās pēc Bērnu un jauniešu palīdzības likuma (*KJHG – Kinder und Jugendhilfe*) 36.paragrāfa.

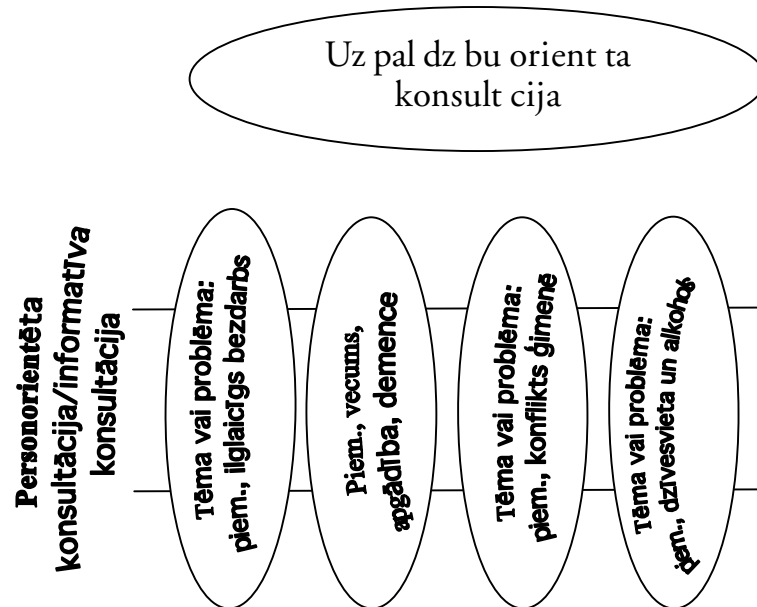
Sociālais darbinieks rīkojas profesionāli, ja viņš gan seko konsultāciju vēlmju diferenciacijām (skat. iepriekš), gan reflektē pārejas uz citām sociālās darbības formām un katrreiz ir spējīgs mainīt palīdzības plānu pēc vajadzības (klīniskie psihologi vai psihiatri runātu par ārstēšanas plānu).

Sociālās darbības kontekstā palīdzības procesam ir raksturīgas divas vai pat trīs fāzes, ko zināmos apstākļos instruē dažādi profesionāļi: palīdzības konsultācijā (kas procesa laikā var atkārtoties) sociālais darbinieks ar klientu noskaidro, vai un kā tiks organizētas turpmākās konsultācijas. Tātad ir jānoskaidro, vai un kāda daļa palīdzības būs nepieciešama no paša sociālā darbinieka (skat. 3.zīmējumu – a), kādi uzdevumi tiks doti citām sociālās darbības institūcijām (b) un kas būs jāpārņem citu institūciju profesionāļiem (c).

Piemērs par mājvietu: iecirkņa sociālais darbinieks konsultē klientu par konfliktu ar namīpašnieku un pārņem savā iniciatīvā moderāciju vai vidutāja, lai panāktu uzteikuma termiņa atlikšanu (a); viņš konsultē klientu par dzīvokļa maiņu un nosūta viņu uz sociālo vai komunālo dienestu, un apspriež ar viņu pieaugošo dzīvokļu maiņu pēdējos trijos gados (b). Tā viņi nonāk pie sarunas par klienta

atkarību, un rodas jautājums, vai un kādā formā būtu nepieciešams ārstēšanās kurss klīnikā (c). Sociālajam darbiniekam (a), kas ir atbildīgs par šo lietu, ir jābūt arī pietiekami kompetentam, lai palīdzētu un ieteiktu, ja konsultāciju laikā aktuālie jautājumi un problēmas mainās, jābūt gatavam uz metakonsultāciju.

-
- a) atbildīgais sociālais darbinieks
- b) citi sociālie dienesti un institūcijas
- c) citu profesionālo dienestu iestādes (rasti, psihoterapeiti, pedagogi u.c.)

3.attēls. Palīdzības process – konsultācija un citi sociālo darbinieku, kā arī citu institūciju vai profesiju uzdevumi

3. Sociālā darba pamatnostājas, teorija un metodes

Pēdējos divdesmit gados sociālais darbs ir saņēmis ievērojamus impulsus no ģimenes terapijas un sistēmiskās pieejas. Tie attiecas uz:

- pamatnostāju,
- teoriju,
- metodi.

Tikai šo trīs terminu kopspēlē atklājas, ko sistēmiskā pieeja nozīmē sociālajam darbam. Turpmāk atspoguļots, kā dažas pamatnostājas, teorijas un metodes ir atradušas „īeeju” sociālajā darbā.

Pamatnostājas

Ar jēdzienu „pamatnostājas” mēs saprotam attieksmi pret cilvēkiem, situācijām un darba procesiem, kas ir tikpat liels virzītājspēks turpmākajai rīcībai kā iepriekšējie teorētiskie pieņēmumi. Tās veido metožu lietošanas ietvaru, jo bez tā tās pārvērstos par tīro „tehniku”.

Uzmanība attiecībā uz diagnozēm un spriedumiem

Ļoti nozīmīga pārmaiņa, ko dod sistēmiska domāšana, ir daudz uzmanīgāka apiešanās ar „birkām” un medicīniski psihiatriskām diagnozēm („smags gadījums”; „multipoblēma – ģimene”; „alkoholiķis”; „psihotiķis” u.c.). Sociālais darbinieks uzmanīgi reģistrē šādas „birkas” (neatkarīgi no tā, kas tās izstrādā un „piekarina”) un uztver nopietni novērotāja piedēvējumus (kas eventuāli vairāk apraksta novērotāju nekā novērojamo). Skepse pret šādām diagnozēm ir tāpēc, ka tās bieži problēmas vienā personā vai ģimenē neskata kontekstā starp iesaistītajām personām un viņu apkārtējo vidi.

Resursi un risinājumi

Skats uz klientu spēku un spējām, neskatoties uz daudzajām tradīciju līnijām (palīdzība pašpalīdzībai), sociālajā darbā ir nepierasts. Sistēmiskais darbs nenoved pie problēmas pilnvērtīgas analīzes un tās ģenēzes rekonstrukcijas. „Problem talk creates problems, solution talk creates solutions” (Runas par problēmām rada problēmas, runas par risinājumiem rada risinājumus) (Stīvs de Šeizers). Resursi nozīmē uzmanīgu un aktīvu tādu nozaru meklēšanu, kurās (ģimenes) dzīvi var izdzīvot kā izdevušos pēc līdzšinējiem mēģinājumiem patstāvīgi tikt galā ar problēmām, sasniegtu (daļēju) panākumu vai izņēmumu atrašanu, kuros nav problēmas simptomu. Šajos jautājumos par savu dzīvi klienti ir zinoši speciālisti, kuriem ir (gandrīz) viss, kas ir nepieciešams problēmas risināšanai. Sociālais darbinieks turpretī ir eksperts palīdzības organizēšanā un izpildē (eventuāli tikai tā daļas), ko var veikt ar dažādiem darbības veidiem (skat. iepriekš).

Klienti un pasūtījumi

Sistēmiskā pieeja veicina klienta sapratni, kas neuztver ekonomikas importēto konceptu burtiski, bet gan kā metaforu. [sal.

Effingers, 1995; 34] Ja uz saviem aizstāvamajiem skatās kā uz klientiem, pievēršot uzmanību viņu personīgajiem pasūtījumiem vai tam, ko viņi grib sasniegt paši savā labā, kļūst skaidrs, ka klientiem ir pavisam citi mērķi nekā sociālajam darbiniekam (respektīvi, institūcijai, ko viņš pārstāv) vai ka viņš tos (sākumā) sastop tikai kā „apmeklētājus” vai „sūdzētājus”. [par klientu tipiem skat.: 9, 101; 8, 85] Tādēļ kopīgu interešu un vēlmju meklēšana un to konstrukcija ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem.

Autonomija un atbildība, respekts

Sistēmiskā pieeja parāda klientiem (arī šķietami nepieskaitāmiem vai simptomu apsēstiem), ka viņi paši ir atbildīgi par savu rīcību, un atbalsta viņus, lai viņi spētu turpmāk paši atbildēt par savām darbībām.

„Pieskaitāmība” profesionāļiem ir svarīga: viņi cenšas ar klientiem strādāt tā, lai tie savus bieži neatzītos vai noraidītos lēmumus ņemtu nopietni, tos attīstītu un/vai izmantotu konstruktīvāk nekā līdz šim. Respekts šajā gadījumā nozīmē, ka sociālajam darbiniekam jāakceptē klienta lēmumi, pat ja tie nedaudz novirzās no sabiedrībā pieņemtajām normām, bet tikai tiktāl, kamēr neviens no tā necieš.

Šīs sistēmiskās pamatnostājas ieņemšana palīdz sociālajam darbiniekam saredzēt tos aspektus, ko viņš ieņemamā amata dēļ bieži nemaz nesaskata, un pasargā viņu no neauglīgām cīņām ar klientiem par varu – vai tas būtu viņa (personīgais un profesionālais) ieguldījums šajās varas cīņās, kas viņam kļūst skaidrāks (atgriezeniskās saites efekts), vai viņš var atgriezties pie citiem darbības veidiem.

Teorija

No daudzajām teorētiskajām sākuma premisām iztirzāsim dažus sistēmiskus un konstruktīvus pamatpieņēmumus, kuriem ir nozīme sociālajā darbā.

Katra sistēma atrodas mijiedarbībā ar apkārtējo vidi

Sistēmiskais koncepts atklāj iespēju sabiedriskajā darbībā uztvert darbības jomas kompleksumu, neindividualizēt gadījumus un problēmas un katrreiz apdomāt situācijas kontekstu, personu, ģimeni un institūciju. Tas atgādina par mijiedarbību un atkarību no tuvākās

apkārtnes, arī par sabiedriskajām sakarībām un līdz ar to ir (varbūt labāk) pielietojams. Jāatceras, ka, piemēram, sociālpedagoģiskā konsultācija nereti ir institucionāli nosacīts pasūtījums.

Katram simptomam ir funkcija

Katrai rīcībai ir jēga. Kādēļ kāds izturas tieši tā, kā izturas (piemēram, lieto narkotikas, guļ zem tilta, neapmeklē skolu)? Šī persona dara tā, kā šajā brīdī uzskata par labāko. No malas var izskatīties pavisam citādi, bet iesaistītā persona izvēlas pēc tā, ko redz un uzskata par optimālo no aktuālajām iespējām. Tā nav tikai klientorientēta, novērtējoša un kooperatīva nostāja – tā atklāj arī resursu un risinājuma iespējas skaidrojošus modeļus. Sociālā darbinieka uzdevums ir paplašināt klienta izzināmo iespēju skaitu un līdz ar to arī izvēles iespējas.

Viss, ko sakām, jau ir kāda pateikts

Katru novērojumu kāds ir jau veicis, kāds subjekts ir bijis iesaistīts. Objektīvs, t.i., no vērotāja subjektīvi neatkarīgs, novērojums nav iespējams. „Objectivity is a subject's delusion that observing can be done without him.” („Objektivitāte ir subjekta pašapmāns, ka novērojums var būt veikts bez viņa.”) [12, 19] Šī premisa atgādina mums, ka dažādas personas nenovēršami vienu un to pašu sitāciju aprakstīs dažādi. Tas ir tiešām labs atgādinājums, jo parasti mums ir darīšana ar dažādiem situācijas aprakstiem no visām iesaistītajām personām (klienti un profesionāļi). Mēģinājums atrast vienu „pareizo” situācijas aprakstu novestu pie varas cīņām, konkurences un devalvācijas. Lai no tā izvairītos, panāktu visu dalībnieku aktīvu līdzdalību un palīdzība kļūtu efektīvāka, jāizskata dažādi skatpunkti un tie kā skatpunkti arī jāakceptē, varbūt pat, ja nepieciešams, katreiz jānovērtē dažādas nostājas.

Nākamā konsekvence ir savu novērojumu uzmanīga formulēšana – sociālajiem darbiniekiem daudz vairāk nekā terapeitiem jā sacer mutiski un rakstiski ziņojumi (sadarbības iestādēm, maksātājam, personīgajiem aktiem). Tādēļ jā mēģina tos formulēt objektīvi. Svarīgi ir arī, dokumentējot bargus un objektīvus faktus, attiecināt tos gan uz novērojamo, gan ziņojošo personu („Vecāki ziņo, ka K. ļoti reti iet uz skolu”, nevis „K. reti iet uz skolu”,

„Dr. X diagnosticēja B. kungam alkoholismu”, nevis „B. kungs ir alkoholiķis”).

Instruktīva mijiedarbība ir neiespējama

Sociālie darbinieki nereti saņem no sabiedrības uzdevumu novērst kādas nebūšanas, pielāgot cilvēkus un padarīt tos atkal darbaspējīgus. Loģiskā ķēdīte, kam reizēm pieķeras arī sociālie darbinieki, ir, ka runa ir drīzāk par tehnisku problēmu, it kā tas būtu tehnikas vai piemērotas metodes jautājums, lai bezdarbnieku padarītu par darbaspējīgu (nemaz nerunājot par to, ka tiek aizmirsts, ka jau vairākus gadus sabiedrība nav spējīga sevi nodrošināt ar pietiekamu darba vietu skaitu). Sistēmiskā teorija nosaka pretējo – „instruktīva mijiedarbība nav iespējama”, sociālais dienests var izteikt klientiem piedāvājumus, kurus viņi vai nu pieņem, vai noraida. Šis teorētiskais pamatpieņēmums ved tieši uz sociālā darbinieka kooperatīvu nostāju.

Metodes

Metodes ļauj mainīt nostājas un teorētiskos pieņēmumus sociālā dienesta darbībā. Tās dod sociālajiem darbiniekiem konceptus, kurus var nomainīt pret abstraktiem principiem. Tālāk parādīsim dažas izvēlētas sistēmiskās vai pāru un ģimenes terapijas metodes, kurām jau sen atrasts pielietojums arī sociālajā darbā.

Hipotēžu izveide

Izdarīt kādus secinājumus un iedomāties sev „bildes” par kādu situāciju, ja vēl ir pārāk maz informācijas un/vai ja tajā iesaistītās personas vēl nav personīgi iepazītas, ir nepareizi. Sistēmiskajā darbā šīs hipotēzes konstruē pavisam atklāti un apzinās, ka tās ir tikai pagaidu, turklāt mēģinot visu pieejamo informāciju sasaistīt tā, lai no tās veidotos vairāku personu (paaudžu) vienojoša „vēsture”. Tas ir atkarīgs no tā, kā attīstās situācija, kādi ir konkrētās rīcības pamata motīvi vai cēloņi, kādas ir attīstības iespējas nākotnē utt. Personīgās hipotēzes var (piemēram, koleģiālā lietas apspriedē vai inspekcijā) pēc tam novērot, vai tās propagandē vaininieka/upura skatpunktu, vai visām iesaistītajām pusēm ir (vienlīdzīga) vara, vai tās piešķir problēmas sistēmas locekļiem drīzāk pataloģiju un/vai ļaunus nodomus („bad stories”) vai saskata kā būtnes ar labu gribu un pozitīviem nodomiem. Galvenais jautājums hipotēžu konstruēšanā ir

– kas ir tas, kas būtu noderīgs sociālajam darbiniekam, lai atrastu pieeju dalībniekiem vai pārlicinātu un iekustinātu iespējami vairākus no lietā iesaistītajiem.

Dažādu profesiju un skolu atšķirīgo pozīciju un bieži iesaistīto palīgu vai pasūtītāju lielā skaita dēļ sociālie darbinieki tiek konfrontēti ar vairākām hipotēzēm. Bieži nepieciešams šīs dažādās hipotēzes un to pārstāvjus savest kopā, kas izpaužas kā pārrunas pie „apaļā galda” vai palīgu konferences. Arī klientus var (un pat vajadzētu) iesaistīt hipotēžu izveidē, lai viņi varētu izteikt savu attieksmi pret profesionāļu izvirzītajām hipotēzēm vai ierosināt savas hipotēzes, tā rosinot uz jaunu pieņēmumu izveidi.

Uzdevuma noskaidrošana un attīstīšana

Uzdevuma noskaidrošana ir visas profesionālās palīdzības sniegšanas pamatā. Sākumā ir svarīgs piešķiršanas vai pieklūšanas konteksts. [33] Pirms sociālais darbinieks sāk darbību, viņš pārdomā, kādi var būt sarežģījumi un ko tie var nozīmēt klientam. Jo ļoti bieži sociālais darbinieks darbojas nevis klienta uzdevumā, bet gan pēc citu institūciju (skolas, policijas utt.) un citu personu (kaimiņu, ģimenes locekļu utt.) pasūtījuma. Var būt arī tā, ka klienti nāk pie sociālā darbinieka, jo viņus nosūtījusi kāda institūcija vai viņi jutušies spiesti vērsties sociālajā dienestā. Šādā situācijā ir gan iespējas, gan risks, veidojot izturīgu darba savienību: iespējas, jo tā personas iegūst pieeju sociālā dienesta palīdzībai, ko kādu iemeslu dēļ (kauns, kultūras barjera, aizspriedumi utt.) pašas pēc savas iniciatīvas nebūtu uzmeklējušas; risks, jo šīs personas nepiekrīt, ka tām nepieciešama palīdzība, līdz ar to jūtas apdraudētas un pazemotas un drīzāk iegulda savu enerģiju stratēģijā, lai tiktu vaļā no sociālā darbinieka, viņu ierobežotu vai nodarbinātu sev nekaitīgā veidā, nevis iesaistās procesā, kurā var iegūt pozitīvas pārmaiņas. Tādēļ sociālajiem darbiniekiem ir svarīgi jau no paša sākuma izskaidrot, kā uzdevumā viņi rīkojas, un noskaidrot, kādas ir (un vai ir) klienta vēlmes un mērķi. [18]

Ar pieaugošo skaidrību par interesēm, uzdevumiem un iespējām aizsākas **uzdevuma attīstība**: starp visiem klienta, citu interesentu un institūcijas, kuru pārstāv sociālais darbinieks, lietas formulējumiem, ir jāatrod viens sākumrīcības process – tas var novest pie kompromisiem, bet tos var arī noraidīt, ja uzdevumi ir neizpildāmi

vai šķeļ iesaistītās puses. Turklāt līdzdalībniekiem ir jābūt sadzirdamiem, viņu perspektīvām – visiem saprotamām, un, ja nepieciešams, viņu sašķiebtā loģika būtu „jāpārtulko” pārējiem. Uzdevuma attīstības mērķis ir izveidot pēc iespējas vairāku personu akceptētu bāzi turpmākai sociālā darbinieka un klienta sadarbībai. Pie tā pieder precīzs un skaidrs palīdzības mērķu un veicamā darba formulējums. Uzdevuma attīstība prasa laiku, un tā vienmēr no jauna jātematizē un jāpielāgo jaunām situācijām. Šo procesu nevar nosaukt par pirmspalīdzības procesu, tā jau ir viena no tā centrālajām daļām.

Genogramma

Genogramma ir sevi pierādījusi pat tādā sociālajā darbā, kur par sistēmisko darbu zina maz vai pat neko. Tā ir vienkārša un pārskatāma metode, kas atspoguļo radnieku attiecības vairākās paaudzēs. Ar genogrammas palīdzību kolēģi ātri iegūst lietas pārskatu. Kopīga apspriede un genogrammas izpēte kolēģu lokā rosina formulēt dažādas hipotēzes un izvairīties no pāragriem spriedumiem vai sasteigtas rīcības. Darbā ar klientiem genogrammas izveidi izmanto kā procesu, kurā kopīgi rekonstruē viņu ģimenes vēsturi – bieži visiem vai tikai daļai ģimenes locekļu tas dod iespēju vairāk uzzināt par savu un senču vēsturi un līdz šim kā atmiņu lauskas uztvertās dzīves epizodes savienot veselumā. Tā klienti tiek pamudināti padomāt par tipiskajiem notikumiem un paraugiem ģimenē vai līdzībām paaudzēs. Sarunās var iztirzāt aktuālas tēmas (piemēram, profesiju izvēle jauniešu vidū), un tās var kopīgi izpētīt (kādas profesijas izvēlējušies ģimenes locekļi). Šāda detalizēta ģimenes vēstures izpēte padara konsultācijas interesantākas un atklāj jaunas iespējas atrast risinājumu citādi, nevis koncentrējoties tikai uz konkrēto, aktuālo problēmu.

Genogrammu var papildināt ar tālākām grafisko atainojumu formām, kurās, piemēram, vizualizē problēmas sistēmas dinamiku vai klientu kopspēli ar profesionāļu spēkiem un viņu institūcijām.

Jautājumi/intervija

Profesionāli vadītai sarunai ar klientu ir izcila nozīme. Metodiski tā tiek veidota kā intervija, t.i., sociālais darbinieks vēršas pie dalībniekiem ar jautājumiem. Šie jautājumi sociālajam darbiniekam kalpo tikai kā informācijas iegūšanas (niecīga) daļa. Daudz svarīgāk

ir jautājumus uzdot tā, lai pamudinātu sarunas dalībniekus saskatīt viņiem līdz šim nezināmas vai neuztvertas perspektīvas, pavērt jaunus apvēršņus un radīt idejas. Dažādas sistēmiskas jautājumu formas, kurām ir pamudinājuma potenciāls, jau atradušas savu pielietojumu sociālajā darbā [36; 32; 3]:

- jautājums par izņēmumiem („Kad problēma neparādās?”);
- cirkulāri jautājumi („Ko dara jūsu vīrs, kad jūs strīdaties ar savu meitu?”);
- refleksiīvi jautājumi („Kādus paskaidrojumus sniedz jūsu vīrs, kad viņam jautā, kāpēc viņš tā rīkojas?”);
- skalas jautājumi („Ja vērtētu pēc skalas no 0 līdz 10, kur 0 nozīmē „slikti” un 10 – „ļoti labi”, kā jūs jūtaties patlaban?”; „Kādam uzlabojumam jūsu dzīvē būtu jānotiek, lai jūsu pašsajūta paceltos skalā par vienu punktu augstāk?”);
- hipotētiski jautājumi („Pieņemsim, ka no nākamā mēneša sociālās palīdzības vairst nebūtu: kuru no jūsu spējām jūs izmantotu visvairāk?”);
- jautājums par risinājumu („Kādu risinājumu jūs vēlētos?”);
- brīnumjautājums („Pieņemsim, ka šonakt, kamēr jūs gulat, notiek brīnums, un jūsu problēma ir izgaisusi! Kas būs pirmais, pēc kā jūs no rīta pamanīsiet, ka brīnums noticis?”).

Sistēmiskās intervijas māksla slēpjas tajā, ka ir jāprot uzdot jautājumus tā, lai refleksijas un atbildes atklātu klientam jaunus skatījumus. [16] Agrāk ģimenes terapijā intervijai pievienoja īstas sistēmiskas intervences (simptoma izraksts, paradoksa intervence utt.), bet šodien intervija pati (vai profesionāla saruna) sistēmiskajā sociālajā darbā ir izšķiroša, ja ne pat pilna intervence.

Uzdevumi

Sociālajā darbā vēl biežāk nekā terapijā notiek vienošanās ar klientiem par to, kādi uzdevumi tiks pārņemti līdz nākamajam termiņam. Zinot to, ka sociālais darbinieks nevar paveikt visu viens, klientam dod iespēju pašam kļūt aktīvam un iesaistīties savu problēmu risināšanā. Kamēr šie uzdevumi ir sistēmiskas intervences, mēs varam tos iedalīt novērošanas un rīcības uzdevumos. [9, 97; 8, 170] Pirmie noder, lai pievērstu klienta uzmanību noteiktiem (līdz šim neapzinātiem) fenomeniem vai liktu izpētīt vēl neizzinātas jomas, kas

var būt noderīgas risinājumam. Rīcības uzdevumi turpretī ietver sevī vingrinājumus, t.i., par noderīgu atzītas nostājas pielietojumus, ko klients pats pamazām gribētu izmēģināt, vai eksperimentu, kurā klients spēlējas ar jauniem iespēju veidiem, kuru efekti viņam vēl nav zināmi. Rīcības uzdevumus pilda tikai tie klienti, kuri sevi redz kā aktīvu personu ar savām vēlmēm.

Ar īpašu uzmanību ir jāpievēršas uzdevumu atlasei, kas būtu piemēroti katram klientam. Uzdevuma (ne)izpilde sniedz sociālajam darbiniekam informāciju par to, cik lietderīgs tas bijis un kā klients sevi definē pretstatā sociālajam darbiniekam. Uzdevumu izpilde ved uz tālāku palīdzības attīstību, bet neizpildīts uzdevums veicina precīzāku attiecību analīzi. Tas ir piemērs, ka intervence (šeit: uzdevuma nostādījums) jebkurā gadījumā var būt noderīga, ja tikai sociālais darbinieks ir spējīgs atklāti un diferencēti novērot tās sekas.

4. Ekskurss: apiešanās ar konstruktīvās domāšanas riskiem sociālajā darbā

Konstruktīvisma ieviešana iezīmē pāreju no klasiskās pāru un ģimenes terapijas uz sistēmisko iedīgli. [32] Visa informācija, kas tiek uzskatīta par relevantu un ir saistībā ar sistēmu, piemēram, interakcijas paraugi, koalīcijas, sakarības starp rīcību un simptomiem, pat attiecības starp intervenci un pārmaiņām utt., nevar vairs tikt uzskatīta par objektīviem, neietekmētiem faktiem un datiem – tie jāuztver kā kāda novērotāja konstrukcijas („stāsti”). [39; 19] Tā ievērojami mainās sākotnējā profesionāļu nostāja pret klientiem kā ietekmēšanās objektiem. No sistēmiskā skatpunkta klientu un profesionāļu novērojumi, problēmas novērtējums, tās izcelsmes iemeslu fons un atrisinājums ir atšķirīgas konstrukcijas. Bet, kad teorētiskajā jomā vairs nevar atšķirt, kura konstrukcija ir patiesāka par otru, un pragmatiskajā jomā vairs nav skaidrs, kura konstrukcija konkrētajam gadījumam ir visnoderīgākā, tiek uzspiests personīgo profesionālo zināšanu relatīvisms.

Sociālais darbinieks mēģina un rod iespēju veidot konstruktīvu dialogu un informācijas apmaiņu starp problēmā iesaistītajiem. Turklāt viņam nav jāslēpj savs personīgais profesionālais skatījums un pieredze, jo viņš, iespējams, arī var dod noderīgu perspektīvu. Šāda rīcība var palīdzēt daudziem ģimenes locekļiem vai problēmas sistēmas dalībniekiem, jo viņi var piedalīties kopīgā konstruēšanā,

problēmas apzināšanā un apstrādē. Bērni redz, ka dažādi pieaugušie kopīgi rūpējas par viņiem; tāpēc viņi necieš no simptomu papildu saasinājumiem pieaugušo šķelšanās un cīņu dēļ.

Taču šādas pieejas un rīcības gadījumā var arī saskarties ar divām grūtībām: atklātību dažādos problēmas izklāstos situācijā, kurā klienti cits ar citu, ar citiem palīgiem vai speciālistiem cīnās par problēmas definīcijām un „pareizo” rīcību, var ātri uztvert kā (speciālu) zināšanu trūkumu un speciālista nepietiekamu kompetenci. Tas, kurš ir drošs, ka viņa problēmas uztvere ir vispareizākā, un jūtas atbildīgs par „bargām” patiesības konstrukcijām, uztvers atklātību kā nostāšanos pret citām pozīcijām vai mēģinājumu dažādas pozīcijas nostatīt blakus citu citai – kā publisku apvainojumu. „Kas nav ar mani, ir pret mani,” tā skan daudzu klientu un palīgu sauklis. Tādēļ tas ir izaicinājums sociālajam darbiniekam sākt sarunu ar pretimsēdētājiem par viņu patiesības konstrukcijām, pat ja viņš tās uzskata par neapdomīgām un vienpusīgām.

Otrās grūtības ir patiesību konstrukciju neatzīšana, kas saistītas ar savas institūcijas pasūtījumu: to nevar brīvi izvēlēties, tā tiek vismaz daļēji ieprogrammēta (konceptija, darbavietas noteikumi, neizteiktas cerības utt.). Tā, piemēram, sociālais darbinieks, intervējot skolnieku kāda skolotāja uzdevumā skolas kavējumu dēļ, nevar piesaukt skolnieka vai viņa ģimenes viedokli par problēmu. Darbojoties institūcijas uzdevumā, sociālajam darbiniekam jā rūpējas par skolotāja definēto problēmu, citādi zināmos apstākļos var tikt apdraudēta viņa leģitimitāte vai viņš var pat zaudēt savu darbu.

Sociālā darbinieka „māksla” slēpjas šī skolnieka vai viņa ģimenes konfrontēšanā ar institucionālo pasūtījumu, kas darāms pieņemamā veidā.

Ja zina par šīm ar konstruktīvismu saistītajām iespējamajām grūtībām un prot ar tām apieties, ar šo teoriju ir atrasta bāze atklātībai un zinātkārei, kas sociālajam darbiniekam ļauj daudz labāk pieskaņoties tipiskajiem vides un situāciju apstākļiem, nekā tas ir iespējams ar specializācijas zināšanām vai procedūras instrukcijām.

5. Abpusējas sociālā darba un ģimenes terapijas ietekmes

Pāru un ģimenes terapijas, kā arī sistēmiskās terapijas ietekme uz sociālo darbību ir neapšaubāma. Terapeitiskie koncepti un metodes tika attīstītas tālāk dažādos kontekstos un veidos.

Piemēram, darbs ar veciem ļaudīm [37], sociālais darbs ar ģimeni [3; 21], jauniešu palīdzības dienests [21], stacionārā bērnu un jauniešu palīdzība [11], darbs ar narkomāniem [14] un sociāli psihiatriskais dienests [1]. Arī komandu darbs, inspekcija un organizāciju konsultācija sociālajā darbā varēja saņemt nozīmīgus impulsus no šiem izejas punktiem. [5; 15; 38] Vēl var pieskaitīt svarīgus impulsus teorētiskajām un profesionālajām diskusijām. [27; 26; 19; 30; 35; 23; 17]

Šo attīstību sekmēja ne tikai stimulējošas teorijas un efektīvas metodes, bet arī terapeiti, kuri neatdalīja terapiju no sociālā darba un abos „lauciņos” jutās droši. Var nosaukt dažus, piemēram, Virdžīnija Satira, Salvadors Minučins un Insū Kims Bergs. Pie tam, tālākizglītošanās piedāvājumi bija atvērti gan ārstiem un psihologiem, gan sociālajiem darbiniekiem un sociālajiem pedagogiem, gan audzinātājiem un medmāsām. Šī multiprofesionālā kvalifikācijas celšana dod plašākas darbības iespējas un lielāku kreativitāti; no otras puses, tā ir iespēja satīties dažādu profesiju un darba lauku pārstāvjiem, kooperēties, papildināt citam citu un mācīties citam no cita.

Jau vairāk nekā divdesmit gadu sistēmiskā terapija un sociālā darbība ietekmējas viena no otras. Pēc mūsu domām, ir divas nozīmīgas atziņas, kāpēc sociālie dienesti sadarbojas ar pāru un ģimenes terapeitiem. Viena skar nepieļaujamo problēmas intimizēšanu pie terapeita, t.i., perspektīvas ierobežojums ar dažiem indivīdiem vai ģimeni. Sociālie dienesti šo sašaurināšanu pamana, jo tie saskaras ar (vēl) citu problēmu ģenēzi (vai stāstiem par to). Piemēram, problēmu saasinoša kopspēle starp institūciju (piemēram, skolu) un vecākiem vai palīgiem un ģimeni – turklāt der pievērst uzmanību tādiem ģimeni noslogojošiem faktoriem kā nepietiekama mājokļa platība, bezdarbs utt. Ja paplašina novērojumu rādiusu, var redzēt, ka daži mēģinājumi pāru un ģimenes terapijā risināt problēmu, kas galvenokārt ir fokusēta uz intīmu sistēmu (pāris, ģimene), ir nepieļaujama patalogizēšana un ierobežo risinājumu meklēšanu.

Otra atziņa attiecas uz faktu, ka visu iesaistīto rīcību ierobežo institucionāli kontekstu noteikumi. Arī agrākā ģimenes terapija atsaucās uz šiem noteikumiem (piemēram, nosūtīšanas konteksts), bet ar sistēmterapeitisko metožu un nostāju pārņemšanu uz citām

nozarēm, sevišķi uz sociālo praksi, visa institucionālā darbība ir kļuvusi atkarīga no konteksta „būt noderīgam”.

Pat ja pāru un ģimenes terapija vai sistēmiskā terapija, kā arī sociālais darbs jau ir konsolidējušies katrs savā nozarē, tālāka attīstība vēl ilgi nebūs izsmelta. Abas puses arī turpmāk var daudz iegūt no konstruktīvām diskusijām.

Izmatotās literatūras saraksts:

1. Armbruster, J., Praxisreflexion und Selbstevaluation in der Sozialpsychiatrie, Freiburg i. Br. 1998 (Lambertus)
2. Baecker, D., Soziale Hilfe als Funktionssystem der Gesellschaft, in: Zeitschrift für Soziologie, Heft 23, 1994,, S.93 -110
3. Berg, I. K., Familien - Zusammenhalt(en). Ein kurz-therapeutisches und lösungs-orientiertes Arbeitsbuch, Dortmund 1992 (modernes lernen)
4. Bommers, M. /Scherr, A., Exklusionsvermeidung, Inklusionsvermittlung und/oder Exklusionsverwaltung - Zur gesellschaftstheoretischen Bestimmung sozialer Arbeit, in: Neue Praxis, Heft 2, 1996, S.107 -124
5. Brandau, H. (Hrsg.), Supervision aus systemischer Sicht, Salzburg 1991 (Otto Müller)
6. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (Hrsg.),
7. Handbuch Sozialpädagogische Familienhilfe, Stuttgart, Berlin, Köln 1997 (Kohlhammer)
8. de Jong, P./Kim Berg, I., Lösungen (er-)finden. Das Werkstattbuch der lösungsorientierten Kurzzeit-Therapie, Dortmund 1997 (Verlag Modernes Lernen)
9. de Shazer, S., Wege der erfolgreichen Kurzzeittherapie, Stuttgart 1991 (Klett)
10. de Shazer, S. Der Dreh - Überraschende Wendungen und Lösungen in der Kurzzeittherapie, Heidelberg 1992 (Carl Auer)
11. Durrant, M., Auf die Stärken kannst du bauen. Lösungsorientierte Arbeit in Heimen und anderen stationären Settings, Dortmund 1996 (modernes lernen)

12. v. Glasersfeld, E., Konstruktion der Wirklichkeit und des Begriffs der Objektivität, in: Einführung in den Konstruktivismus, München 1985, S. 1-26
13. Hargens, J., (Hrsg.), Klar helfen wir Ihnen! Wann sollen wir kommen? Systemische Ansätze in der Sozialpädagogischen Familienhilfe, Dortmund (Verlag neues lernen) 1997
14. Herwig-Lempp, J., Von der Sucht zur Selbstbestimmung. Drogenkonsumenten als Subjekte, Dortmund 1994 (borgmann)
15. Herwig-Lempp, J. Die Ressourcen der Teilnehmer nutzen - Handwerkszeug für die systemische Supervision in der Gruppe, in: Familiendynamik 3/1997, S. 264-289
16. Herwig-Lempp, J., Die Form der guten Frage, in: Kontext 1/2001, S. 33-55
17. Hollstein-Brinkmann, H., Soziale Arbeit und Systemtheorien, Freiburg 1993 (Lambertus)
18. Kim Berg, I. Familien Zusammenhalt (en), Dortmund 1996, (Verlag Modernes Leben)
19. Kleve, H. Konstruktivismus und Soziale Arbeit, Aachen 1996 (Kersting)
20. Kron-Klees, F. Claudia - oder Öffentliche Jugendhilfe als heilsamer Impuls, Dortmund 1994 (borgmann)
21. Kron-Klees, F., Familien begleiten. Von der Probleminszenierung zur Lösungsfindung. Ein systemisches Konzept für Sozialarbeit und Therapie in stark belasteten Familien, Freiburg 1998 (Lambertus)
22. Otto, H.-U./Olk T. (HG), Soziale Arbeit als Dienstleistung, Neuwied 2001 (Luchterhand)
23. Lüssi, P., Systemische Sozialarbeit. Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung, (3. Aufl.) Bern 1995 (Haupt)
24. Marzahn, Ch., Professionalität und Verantwortlichkeit in der sozialen Arbeit, in: Zeit-Zeichen sozialer Arbeit. Entwürfe einer neuen Praxis. Neuwied 1992 (Luchterhand), S. 25-31.
25. Marzahn, Ch., Das Zucht- und Arbeitshaus. Die Kerninstitution bürgerlicher Sozialpolitik, Bremen o.J. (Univ. Bremen)
26. Milowiz, W., Teufelskreis und Lebensweg - Systemisches Denken in der Sozialarbeit, Wien, New York 1998 (Springer)
27. Miller, T., Systemtheorie und Soziale Arbeit, Stuttgart 1999 (Lucius & Lucius)

28. Müller, C.W., Wie Helfen zum Beruf wurde. Eine Methodengeschichte der Sozialarbeit, Band 1: 1883-1945 (4. Aufl.) Weinheim 1994, Band 2: 1945-1995 (3. Aufl.), Weinheim 1997 (Beltz)
29. Narr, W. D. (Hrsg.), Wohlfahrtsstaat und Massenloyalität, Köln, 1975 (Kiepenheuer & Witsch)
30. Pfeifer-Schaupp, H.-U., Jenseits der Familientherapie. Systemische Konzepte in der Sozialen Arbeit, Freiburg 1995 (Lambertus)
31. Rauschenbach, T./Schilling, M. Die Kinder- und Jugendhilfe und ihre Statistik, Bd. 1 und 2, Neuwied 1997 (Luchterhand)
32. Schlippe, A. von/ Schweitzer, J. Lehrbuch der systemischen Therapie, Göttingen 1996 (Vandenhoeck & Ruprecht)
33. Schwabe, M. Achtung "Kontext"! - Über einige Schwierigkeiten als systemischer inspirierter Sozialarbeiter in der eigenen Praxis zurecht zu kommen, in: Kontext 1/2000, S. 42-57
34. Schwabe, M. Wer sind unsere Kunden? Was sind unsere Leistungen? Worin bestehen unsere Aufträge? Wie die Dienstleistungsmetapher der Erziehungshilfe zu neuen Einsichten verhelfen kann: in Widersprüche, Heft 59, S. 11-30, 1996
35. Staub-Bernasconi, S., Systemtheorie, soziale Probleme und Soziale Arbeit: lokal, national, international - oder: vom Ende der Bescheidenheit, Bern u.a. 1995 (Haupt)
36. Tomm, K., Die Fragen des Beobachters, Heidelberg 1994 (Carl Auer)
37. Weakland, J.H. & Herr, J.J., Die Beratung älterer Menschen und ihrer Familien, 2. Aufl., Bern 1988 (Hans Huber)
38. Vogel, H.-C., Bürger, B., Nebel, G., Kersting, H.J., Werkbuch für Organisationsberater, Aachen 1994 (ibs)
39. von Förster, H. Der Anfang von Himmel und Erde hat keinen Namen, Wien 1997 (Döcker)
40. Winkler, M., Eine Theorie der Sozialpädagogik, Stuttgart 1988 (Luchterhand)

Johanness Hervigss-Lempss, Matiass Svabe (2006), Socialais darbs, paru un gimenu terapija, in: Sociala darba un soialas pedagogijas augstskola „Attistiba“ (Hrsg.), Dzives Jautajumi XI, Riga, S. 102-124 [lettische Übersetzung von Herwig-Lempss, Johannes, & Mathias Schwabe (2002), Soziale Arbeit, in: Michael Wirsching & Peter Scheib (Hrsg.), Paar- und Familientherapie, Berlin (Springer), S. 475-488